

BÁO CHÍ CÁCH MẠNG VỚI VIỆC TUYÊN TRUYỀN THÀNH LẬP MẶT TRẬN DÂN CHỦ ĐÔNG DƯƠNG NHỮNG NĂM 1938-1939

TS TRẦN THỊ THANH HUYỀN

Viện Sử học, Viện Hàn lâm khoa học xã hội Việt Nam

Ngày nhận:

25-6-2025

Ngày thẩm định, đánh giá:

18-6-2025

Ngày duyệt đăng:

30-6-2025

Tóm tắt: Những năm 1936-1939, tình hình thế giới và trong nước có lợi cho cuộc đấu tranh dân chủ, Đảng Cộng sản Đông Dương đã chủ trương tích cực vận động thành lập mặt trận dân tộc thống nhất để tập hợp đông đảo nhân dân đòi quyền tự do, dân chủ. Để tiến tới thành lập Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương, báo chí cách mạng đã thường xuyên đề cập đến những nội dung: chỉ ra cách thức để thành lập mặt trận, kêu gọi nhân dân tham gia mặt trận, những hoạt động của mặt trận và đấu tranh chống lại những lực lượng đối lập. Sự tuyên truyền của báo chí cách mạng đã giúp những hoạt động mang danh nghĩa Mặt trận Dân chủ phát triển mạnh và thu được nhiều kết quả.

Từ khóa:

Báo chí cách mạng; Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương; 1936-1939

1. Sự phát triển của báo chí cách mạng (1936-1939)

Từ năm 1936 trở đi, khi Mặt trận nhân dân Pháp có ý định “nói lòng” quyền tự do báo chí ở Đông Dương thì tự do báo chí trở thành một phong trào sôi động chưa từng có; đây là lần đầu tiên tiếng nói của những người lao động được công khai trên các diễn đàn báo chí. Kết quả của phong trào này là sự ra tăng về số lượng báo chí cả công khai và bí mật, cả hợp pháp và không hợp pháp trong thời kỳ Mặt trận Dân chủ.

Nếu trong thời kỳ 1930-1936, nhiều tỉnh, huyện, chi bộ xí nghiệp, đoàn thể ra báo, thì thời

kỳ 1936-1939, được tập trung ở Xứ ủy và Trung ương. Báo của Trung ương do đồng chí Tổng Bí thư quyết định và trực tiếp chỉ đạo; ở Xứ ủy có Xứ ủy viên trực tiếp phụ trách, chỉ đạo nội dung tư tưởng, chính trị và mọi hoạt động của báo.

Để xuất bản báo chí cách mạng, những người cộng sản đã linh hoạt các phương pháp ra báo như: ra báo tiếng Pháp, chuyển báo được phép từ trước sang phục vụ cách mạng, thuê mượn, mua lại báo của người khác, xin phép ra báo, báo của một xứ, nhưng in và phát hành ở xứ khác và ra báo tiếng Việt không xin phép.

Báo Dân Chung - Cơ quan của Lao động và Dân chúng Đông Dương, xuất bản tại Sài Gòn năm 1938-1939 (baotanglichsu.vn)

Với sự linh hoạt này, báo chí cách mạng đã phát triển mạnh ở cả ba xứ:

Ở Bắc Kỳ các báo được xuất bản chủ yếu ở Hà Nội bao gồm: *Hồn trẻ tập mới* (6-6-1936 – 27-8-1936); *Le Travail* (16-9-1937 – 16-4-1937); *Rassemblement* (16-3-1937 – 4-5-1937); *En avant* (20-8-1937 – 29-10-1937); *Tân xã hội* (10-10-1936 – 17-10-1936); *Tiếng trẻ* (22-12-1936 – 19-1-1937); *Tiểu thuyết thứ năm* (18-3-1937 – 1-5-1937); *Hà Thành Thời báo* (6-4-1937 – 26-3-38); *Bạn dân* (24-4-1937 – 29-11-1937); *Thời thế* (30-10-1937 – 12-2-1938); *Tin tức* (2-4-1938 – 15-19-10-1938); *Ngày mới* (15-9-1938 – 13-9-1939); *Đời nay* (1-12-1938 – 9-1939); *Notre voix* (1-1-1939 – tháng 8-1939); *Người mới* (5-6-1939 – 5-9-1939).

Ở các địa phương của Bắc Kỳ cũng xuất hiện 9 báo cách mạng: *Chuông giải phóng* (1936),

Lao động (1937-1939), *Cao Bằng*; *Dân chủ* (Hải Phòng); *Dân cày* (1936), *Dân nghèo* (1936), *Tiến lên* (1937, Thái Bình); *Lúa* (Hà Tây), *Chiến đấu* (Đảng bộ khu B); *Chiến đấu* (Hải Phòng-Hòn Gai).

Ở Trung Kỳ, trong giai đoạn có sự xuất hiện nối tiếp nhau của các báo xứ ủy là: *Nhàn lúa* (15-1-1937 – 19-3-1937); *Kinh Tế tân văn* (9-1-1937 – 24-4-1937); *Sông Hương tục bản* (19-6-1937 – 14-7-1937); báo *Dân* (6-7-1938 – 7-10-1938); *Dân tiến* (27-10-1938 – 22-12-1938); *Dân muốn* (20-12-1938 – 5-1-1939); *Tiến tới* (số 1 ra ngày 6-2-1939). Các địa phương ở Trung Kỳ cũng xuất bản được 5 báo đó là: *Tia sáng* (Thanh Hóa, ra được 2 số, số 1 vào tháng 3-1936); *Dân nghèo* (1936), *Chỉ đạo* (1938, Nghệ An); báo *Tranh đấu* (Quảng Trị); *Tạp chí Đỏ* (Quảng Ngãi, ra số 1 tháng 9-1936).

Báo chí cách mạng ở Nam Kỳ hoạt động có thuận lợi hơn, một phần do chế độ kiểm duyệt ở đây có phần nới lỏng hơn. Quan trọng hơn cả là báo chí cách mạng Nam Kỳ được sự chỉ đạo trực tiếp của Ban Trung ương Đảng nên hoạt động sôi nổi. Báo chí cách mạng nổi lên với những tờ: *La lutte* từ đầu năm đến cuối tháng 3-1937; Trung ương Đảng thuê lại tờ *Tân tiến* (năm 1936); *Dân Việt* (2-10-1936, ra được 2 số); *Kịch bóng* (1937, ra được 1 số), báo *Phổ thông* (18-2-1938 – 13-6-1938). Trung ương Đảng tự xuất bản tờ *L'avant garde* (29-5-1937), *Le Peuple* (24-9-1937 – 8-1939). Đến năm 1938, khi tình hình thuận lợi, Trung ương cho ra đời tờ báo *Dân chúng* (22-7-1938 – 30-8-1939) mà không cần xin phép; báo *Lao động* (29-11-1938 – 14-7-1939)...

Bên cạnh số lượng các báo tăng lên một cách nhanh chóng, lực lượng những người làm báo cũng tăng lên về số lượng và chất lượng. Thời kỳ 1936-1939, tiêu biểu là những nhà báo cách mạng Trường Chinh, Trần Huy Liệu, Võ Nguyên Giáp, Trần Đình Long, Khuất Duy Tiên, Hoàng Quốc Việt, Đặng Châu Tuệ...; hầu hết được đào tạo ở trong nước hoặc ở Quảng Châu - Trung Quốc trong lớp huấn luyện của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên, trực tiếp tham gia chỉ đạo và hoạt động báo chí theo khuynh hướng mác xít ở Việt Nam. Bên cạnh những nhà báo cộng sản dày dặn kinh nghiệm đấu tranh và kinh nghiệm làm báo cách mạng, đội ngũ báo chí cách mạng 1936-1939 còn được bổ sung một lớp thanh niên mới được giác ngộ cách mạng, hăng hái, sôi nổi, có khả năng trở thành những nhà báo cách mạng như: Trần Minh Tước, Đào Duy Kỳ, Như Phong, Học Phi,...

Để phục vụ cho việc thành lập Mặt trận, Đảng chỉ đạo cho báo chí cách mạng: “Các báo chí công khai phải luôn luôn gây ra một phong trào dư luận để cổ động cho chính sách ấy”¹.

Đảng cũng chỉ đạo báo chí cách mạng, tuyên truyền tích cho những hoạt động với danh nghĩa của Mặt trận Dân chủ như phong trào đấu tranh nghị trường, các cuộc đấu tranh do Mặt trận đứng ra tổ chức: “Đã tới lúc phải tuyên truyền đòi mở rộng chế độ bầu cử và các quyền lực của các cơ quan được bầu trong các cuộc bầu cử sắp tới để cho nhân dân có đại biểu của mình cùng chính phủ nghiên cứu những cải cách dân chủ. Lúc này chính là lúc có nhiều thuận lợi để tiến hành cuộc đấu tranh này, vì tình hình ở Pháp có lợi cho ta và trình độ của nhân dân ta đã tiến triển”².

2. Vai trò của báo chí cách mạng trong tuyên truyền, vận động thành lập Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương những năm 1938-1939

Chỉ ra cách thức để thành lập Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương

Để chỉ ra cách thức thành lập Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương (hay còn gọi là Mặt trận Dân chủ Đông Dương), báo *Tin tức* với danh nghĩa cơ quan của Mặt trận đã đăng một loạt bài của đồng chí Trường Chinh, như: “Một trách nhiệm của chúng ta sau ngày hội lao động” số 6 (từ ngày 14 đến ngày 21-5-1938); “Đề đi đến Mặt trận bình dân Đông Dương: Một việc để làm và phải làm”, số 7 (từ ngày 21 đến ngày 28-5-1938); “Đề đi đến Mặt trận bình dân Đông Dương: Nói rõ thêm”, số 8 (từ ngày 28-5 đến ngày 4-6-1938); “Muốn tránh một sự hiểu lầm: Mặt trận Bình dân hay Mặt trận Dân chủ”, số 9 (từ ngày 4 đến ngày 11-6-1938); “Đề đi tới Mặt trận Dân chủ Đông Dương: Khẩu hiệu trống rỗng của bọn Tờrốtkit”, số 10 (từ ngày 11 đến ngày 18-6-1938); “Đề đi đến Mặt trận bình dân Đông Dương: Chúng ta hãy bắt tay vào việc”, số 11 (từ ngày 18 đến ngày 25-6-1938); “Nội dung Mặt trận Dân chủ”, số 27 (từ ngày 20 đến ngày 24-8-1938)³.

Báo cách mạng đã chỉ rõ bản chất của Mặt trận Dân chủ Đông Dương: “Mặt trận Bình dân hay Mặt trận Dân chủ cũng vẫn là sự liên hiệp giữa các giai cấp tư sản cấp tiến, tiểu tư sản và vô sản ở Đông Dương, nghĩa là tất cả các phần tử dân chủ, chống phát xít và chiến tranh, không phân biệt màu da hay tiếng nói; một mặt trận đòi cho dân chúng xứ này những cuộc cải cách về kinh tế và những quyền tự do dân chủ, tóm lại đòi cho được cơm áo, hòa bình và tự do”⁴.

Ở Bắc Kỳ, dưới sự lãnh đạo của Xứ ủy, Mặt trận Dân chủ được hình thành từng bước trên cơ sở liên minh giữa nhóm Tin tức, nhóm Ngày nay và chi nhánh của Đảng Xã hội Bắc Đông Dương, định ra “chương trình hoạt động tối thiểu” làm cơ sở cho các ứng viên của Mặt trận Dân chủ vận động tranh cử. Nhiều báo đã cập nhật chương trình tối thiểu như: “Chương trình tối thiểu về cuộc tổng tuyển cử ở các đoàn thể mặt trận (báo *Tin tức*, số 13, từ ngày 25 đến ngày 29-6-1938), “Mặt trận Dân chủ trong cuộc tổng tuyển cử ở Bắc Kỳ” (báo *Dân*, số 2, ngày 13-7-1938)

Trong đó, báo *Tin tức* giải thích: “Chúng tôi đã đề nghị với chi nhánh Đảng Xã hội Hà Nội hãy cùng đại biểu đoàn lao động và chúng tôi lập thành “Ủy ban hành động chung”... Ủy ban hành động chung này sẽ gồm có những đại biểu chi nhánh Đảng Xã hội, đại biểu của nhóm chúng tôi, đại biểu của đoàn lao động Hà Nội và có thể được thì có cả đại biểu anh em tiểu thương gia nữa. Ủy ban ấy sẽ tự nhận trách nhiệm là thực hiện sự liên hiệp hành động của quần chúng, tập hợp các tầng lớp dân chúng ngày một rộng để thành lập Mặt trận Bình dân Đông Dương”⁵. Cách thức của các Ủy ban hành động cũng được báo nêu rõ: “Ủy ban hành động chung” không chỉ chờ những ngày lớn lao như: Hội Lao động mồng 1 tháng Năm, Hội Chính Trung ngày 14 tháng bảy, ngày phản đối chiến tranh mồng 1 tháng Tám, ngày phản đối

phát xít trong dịp kỷ niệm Roger Salengro... mới hoạt động. Nó sẽ đảm bảo một cách vĩnh viễn - hay gần vĩnh viễn - sự thống nhất đấu tranh, mỗi khi quyền lợi của quần chúng cần lao bắt buộc phải có sự thống nhất ấy”⁶.

Cũng trong thời gian này, lần đầu tiên văn kiện của Đảng được đăng công khai trên các báo. *Le Peuple* số 26, ngày 23-6-1938, đăng bài “Bức thư công khai của Đảng Cộng sản Đông Dương gửi các đảng phái”. Trong đó, Đảng Cộng sản Đông Dương kêu gọi các đảng phái, đoàn thể đoàn kết để đi đến thành lập Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương.

Để vận động cho sự thống nhất Thanh niên Dân chủ và Thanh niên Tân tiến, liên minh với Thanh niên xã hội (do Đảng Xã hội SFIO chỉ đạo) trong Đoàn Thanh niên Dân chủ Đông Dương⁷, báo *Thế giới*, từ số 2, ngày 1-10-1938, đã đăng nhiều bài về nội dung này.

Kêu gọi nhân dân tham gia vào Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương

Báo chí cách mạng có nhiều bài viết kêu gọi nhân dân tham gia vào Mặt trận Dân chủ. Báo *Tin tức* viết: “Giờ đã đến! Cái nguy cơ trước mắt không cho chúng ta được do dự. Chúng tôi kêu gọi hết thảy những anh chị em bình dân không phân biệt giống nòi, tín ngưỡng, cùng chung sống ở Đông Dương hãy liên hiệp lại! Chúng tôi kêu gọi hết thảy các anh chị em ham chuộng tự do và hòa bình hãy họp lại chung quanh giai cấp thợ thuyền Đông Dương thành một mặt trận thống nhất các lực lượng dân chủ chống phát xít và chiến tranh”⁸.

Báo *Dân chúng* cũng thường xuyên có những bài viết kêu gọi nhân dân tham gia vào Mặt trận Dân chủ: “Nhiệm vụ lập mặt trận Dân chủ còn trở ngại năm đó, những điều kiện thành lập nó ngày càng thành thực trong ý thức của các lớp nhân dân và nó đã bắt đầu thực hiện từng bộ phận.

Đừng rụt rè, hãy can đảm ra đời đấu với thế lực phản động để lập Mặt trận Dân chủ, đoàn kết lực lượng các lớp nhân dân toàn xứ vì tự do dân chủ và cải cách tân bộ mà tranh đấu”⁹...

Báo *Dân* cũng dành nhiều bài đăng kêu gọi nhân dân tham gia vào Mặt trận Dân chủ: “Cần phải có một sự liên kết chặt chẽ của đại đa số dân chúng, cần phải gạt bỏ những tư tưởng biệt phái hẹp hòi, lầm lạc để gây thành một phong trào Mặt trận dân chủ rộng rãi, do đó, các quyền tự do dân chủ và Mặt trận Dân chủ mới có thể chính thức thực hiện ở xứ này”¹⁰.

Không chỉ kêu gọi nhân dân tham gia vào Mặt trận Dân chủ, báo chí cách mạng còn vận động nhân dân ủng hộ, tham gia tích cực vào các phong trào do Mặt trận Dân chủ chủ trương như: vận động nhân dân bầu cho những người của Mặt trận Dân chủ trong cuộc bầu cử. Báo *Tin tức* đăng nhiều bài viết vận động nhân dân ủng hộ cuộc tranh cử vào viện Dân biểu Bắc Kỳ của những người thuộc Mặt trận Dân chủ như: “làm thế nào để có đại biểu xứng đáng” (số 1, ngày 2-4-1938), “Chúng tôi vẫn phản đối việc ứng cử phải biết tiếng Pháp (số 3, ngày 16-4-1938), số 14 (từ ngày 2 đến ngày 6-7-1938) là số đặc biệt dành riêng để nói về sự kiện này. Báo kêu gọi các cử tri:

“Hỡi các bạn cử tri!

Lần đầu tiên trong lịch sử dân viện Bắc Kỳ những người ra ứng cử có tư tưởng cấp tiến đã quyết dùng những phương pháp tuyên truyền cổ động mới mẻ để chống lại những thủ đoạn man trá hèn hạ của bọn phản động...

Những người ứng cử của phe Mặt trận Dân chủ chính là những người có năng lực ấy, đủ tư cách ấy. Các bạn bầu cho họ, tức là đòi tự do, công lý, hòa bình...”¹¹.

Báo *Dân*, (số 1, ngày 6-7-1938) cũng có bài viết định hướng nhân dân như: “Chung quanh

cuộc tổng tuyển cử ở Bắc Kỳ: Bầu ai?”, “Công cuộc bầu cử dân biểu Bắc Kỳ đã tới đâu?”.

Trong cuộc tuyển cử Hội đồng Quản hạt ở Nam Kỳ, báo *Dân chúng* cũng dành nhiều bài viết kêu gọi nhân dân, kêu gọi cử tri hãy bỏ phiếu cho những người ủng hộ Mặt trận Dân chủ:

“Hỡi đồng bào!

Hỡi cử tri!

Hãy ủng hộ Mặt trận Dân chủ đánh đổ bọn phản động và tay sai của chúng.

Hãy bỏ thăm cho Căng-đi-đa của Mặt trận Dân chủ bênh vực xứ sở, tài sản, tánh mạng quyền lợi của quốc dân”¹².

Không chỉ dừng lại ở việc kêu gọi quần chúng nhân dân nói chung tham gia và ủng hộ cho Mặt trận Dân chủ, báo chí cách mạng còn kêu gọi đi vào từng đối tượng để vận động ủng hộ, tham gia vào Mặt trận Dân chủ.

Báo *Dân chúng* đã đăng lời kêu gọi của số đông nam nữ thanh niên Sài Gòn: “Các bạn thanh niên! Chúng ta đã thấy nhiệm vụ lịch sử của Mặt trận D.C chúng ta đã thấy bao nhiêu sức phá hoại nếu làm hỏng M.T.D.C, chúng ta muốn sống một cuộc đời dễ thở hơn, không thể làm ngơ được. Phải hăng hái nêu cao là cờ M.T.D.C lên”¹³.

Báo *Tin tức* (số 14, ngày 26-7-1938), ngoài kêu gọi các cử tri, báo cũng đăng bài viết nêu rõ trách nhiệm của chị em phụ nữ trong kỳ tuyển cử sắp tới: “Các chị em phải giúp các cử tri thêm tinh thần hi sinh phấn đấu, nghĩa là các chị em phải làm cho cử tri chẳng những không để cho ai bỏ tiền ra mua chuộc mà lại tự bỏ tiền túi đi xe, uống nước, ăn cơm mà đi bầu cử.

Vận động cho những người ứng cử đó trúng cử là mở một kỷ nguyên mới trong lịch sử phụ nữ giải phóng ở xứ này”¹⁴.

Sau mỗi cuộc đấu tranh, báo chí cách mạng lại đúc rút những bài học kinh nghiệm. Sau cuộc

mittinh ngày 1-5-1938, báo *Tin tức* (số 5, từ ngày 4 đến ngày 11-5-1938) đăng bài “Cuộc biểu tình vừa qua dạy cho ta những gì?”; “Một trách nhiệm của chúng ta sau ngày hội lao động” (số 6, từ ngày 14 đến ngày 21-5-1938). Sau cuộc bầu cử ở Bắc Kỳ các báo *Tin tức* cũng đăng một loạt bài: “Cái ý nghĩa thực của cuộc bầu cử lần thứ nhất ở Hà Nội” (số 18, từ ngày 15 đến ngày 19-7-1938); “Những bài học của một cuộc tuyển cử” (số 19, từ ngày 20 đến ngày 23-7-1938); Rút một bài học kinh nghiệm trong cuộc bầu Viện trưởng Viện dân biểu Bắc Kỳ vừa rồi” (số 34, từ ngày 14 đến ngày 17-9-1938). Báo *Dân* (số 3, ngày 22-7-1938) đăng bài “Sau cuộc tuyển cử ở Bắc Kỳ”.

Đấu tranh chống lại những lực lượng đối lập với Mặt trận Dân chủ Đông Dương

Khi Đảng Cộng sản Đông Dương chủ trương thành lập Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương, đã có nhiều thế lực công kích, chống phá như lực lượng Trotskyist¹⁵, báo chí cách mạng đã dành nhiều bài viết để vạch trần bản chất thủ đoạn của chúng.

Báo *Dân chúng* có bài viết nhận định về thái độ của lực lượng Trotskyist đối với Mặt trận Dân chủ: “Chúng ta không thể hiểu một cách như máy rằng: mặt trận Dân chủ là liên hiệp các đảng phái mà cho rằng có thể kéo cả bọn Trotskyist là bọn chống chính sách mặt trận bình dân, vào mặt trận Dân chủ Đông Dương. Các bạn nên biết rằng chính báo chí của Trotskyist cũng tuyên bố rằng họ tham gia mặt trận Dân chủ để gỡ mặt nạ và đánh đổ mặt trận Dân chủ”¹⁶.

Báo *Tin tức* cũng có nhiều bài viết đấu tranh chống lại lực lượng Trotskyist. “Mặc cho bọn tởrốtkit thét mây gào gió, chúng ta không những phải biết đặt khẩu cho sát toàn cảnh thực tế, còn phải làm cho khẩu hiệu của ta thành khẩu hiệu của quảng đại quần chúng, cùng với quần chúng thực hiện rõ ràng.

Bọn Tởrốtkit chia rẽ quần chúng. Chúng ta liên hiệp quần chúng không bỏ lỡ cơ hội nào.

Bọn Tởrốtkit phản đối tuyên truyền chiến thuật Mặt trận Bình dân, mà Mặt trận Bình dân cứ tiến tới. Bánh xe lịch sử cứ xoay đi, nghiền nát bọn Tởrốtkit với cái “gậy thọc ngang” của chúng”¹⁷.

Đối với những đồng minh trong mặt trận có những nhận thức lý luận chính trị không đúng, báo chí cách mạng phê bình thân ái. Hoàng Đạo - cây bút chính trị chủ lực của báo *Ngày nay* viết bài “Đảng Xã hội và Đảng Cộng sản” đăng trên báo *Ngày nay*, số 106, ra ngày 17-4-1938, với ý đồ so sánh sự khác nhau giữa hai đảng. Tác giả đứng trên quan điểm xã hội - dân chủ để phân tích tích nên có nhiều điểm không đúng bản chất của chủ nghĩa cộng sản. Tác giả Trần Đình Long viết bài “Ông Hoàng Đạo hiểu lầm chủ nghĩa cộng sản”, đăng trên báo *Tin tức* (số 9, từ ngày 4 đến ngày 11-6-1938), chỉ ra những sai lầm của Hoàng Đạo, đồng thời chỉ ra cách hiểu đúng đắn chủ nghĩa cộng sản, về quan điểm cách mạng của Đảng Cộng sản Đông Dương.

3. Kết luận

1936-1939 là thời kỳ đầu tiên báo chí cách mạng hoạt động công khai và đã thu được kết quả rất lớn, làm cho ảnh hưởng của Đảng ngày càng sâu rộng trong quần chúng nhân dân. Trong bối cảnh đó, báo chí cách mạng những năm 1938-1939 đã tích cực tuyên truyền, vận động cho sự thành lập và những hoạt động của Mặt trận Dân chủ Đông Dương. Mặc dù trên thực tế, Mặt trận Dân chủ Đông Dương chưa được thành lập với một cơ cấu hoàn chỉnh nhưng sự tuyên truyền của báo chí cách mạng đã làm cho những hoạt động mang danh nghĩa Mặt trận Dân chủ thu được những kết quả rõ rệt thu được tiếng vang lớn, đặc biệt là ở Bắc Kỳ: “Chỉ ở Bắc Kỳ mới có những hoạt động thực sự của Mặt trận Dân chủ, bao gồm việc tổ chức các cuộc đình công

của công nhân, các cuộc biểu tình quần chúng (Cuộc biểu tình ngày Lao động năm 1938 ở Hà Nội có sự tham gia của hơn 20 nghìn người và bầu cử đại biểu của Mặt trận Dân chủ vào Hội đồng thành phố Hà Nội tháng 4 năm 1939”¹⁸.

Việc Đảng sử dụng và phát huy hiệu quả vai trò của báo chí cách mạng trong công tác tuyên truyền vận động thành lập Mặt trận Dân chủ Đông Dương những năm 1938-1939¹⁹ nhằm thực hiện đoàn kết rộng rãi lực lượng cách mạng trong Mặt trận, đã đem lại cho Đảng những kinh nghiệm, những cơ sở lý luận và thực tiễn hết sức cần thiết trong công tác tuyên truyền, tiến đến thành lập Mặt trận Việt Minh (5-1941), nhân tố bảo đảm thắng lợi cho Cách mạng Tháng Tám năm 1945.

1. “Nghị quyết của khoáng đại hội nghị của toàn thể Ban Trung ương của Đảng Cộng sản Đông Dương”, in trong Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2000, T. 6, tr 296

2. “Thông báo về vấn đề bầu cử và thuế”, *Sđd*, tr. 400

3. Xem: Trường Chinh: *Tuyển tập Trường Chinh*, Nxb CTQG, H, 2009; các báo *Tin tức* còn lưu tại Bảo tàng Lịch sử quốc gia

4. Bài “Muốn tránh một sự hiểu lầm: Mặt trận Bình dân hay Mặt trận Dân chủ”, báo *Tin tức*, số 9, từ ngày 4 đến ngày 11-6-1938, lưu tại Bảo tàng Lịch sử quốc gia, ký hiệu 6210/G.4569

5, 6 Báo *Tin tức* Số 7, từ ngày 21 đến ngày 28-5-1938

7. Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng họp tháng 7-1936 đã ra những quyết định quan trọng nhằm tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác vận động thanh niên. Theo đó, từ giữa năm 1936 đến mùa Thu năm 1939, Đoàn Thanh niên Cộng sản Đông Dương mang tên Đoàn Thanh niên Dân chủ Đông Dương để phù hợp với nhiệm vụ chính trị của Đảng

8. Bài “Một trách nhiệm của chúng ta sau ngày hội lao động”, báo *Tin tức*, số 6, từ ngày 14 đến ngày 21-5-1938

9. Bài “1938 qua 1939 tới nhắc lại chuyện cũ bàn qua chuyện mới”, báo *Dân chúng*, số Xuân năm 1939

10. Bài “Từ mặt trận bình dân Pháp đến mặt trận dân chủ Đông Dương”, báo *Dân*, số 6, ngày 12-8-1938

11. Báo *Tin tức*, số 14, từ ngày 2 đến ngày 6-7-1938, lưu tại Bảo tàng Lịch sử quốc gia, ký hiệu 6212/G4571

12. Bài “Tuyên cử hội đồng Quản hạt”, báo *Dân chúng*, số 55, ngày 4-4-1939

13. Bài “Lời hiệu triệu của anh chị em thanh niên”, báo *Dân chúng* số 55, ngày 4-4-1939

14. Báo *Tin tức*, số 14, từ ngày 2 đến ngày 6-7-1938, lưu tại Bảo tàng Lịch sử quốc gia, ký hiệu 6212/G4571

15. Trong các báo, chữ “Trotskyies” được viết nhiều cách khác nhau, khi trích dẫn, TG viết theo đúng cách viết của từng báo

16. Bài “Mấy lời cùng các bạn dân chủ”, báo *Dân chúng*, số 10, ngày 24-8-1938

17. Báo *Tin tức* số 11, từ ngày 18 đến ngày 25-6-1938

18. Huỳnh Kim Khánh: *Vietnamese Communism 1925-1945*, University of California Press, New York, 1976, p. 222

19. Theo tác giả Hoàng Hồ, có hai hình thức đặc biệt của vấn đề Mặt trận là: Mặt trận có tổ chức và Mặt trận của phong trào. Mặt trận có tổ chức là mặt trận có những quy định cơ bản của một tổ chức chính trị như chương trình, điều lệ... và bản thân nó có tổ chức riêng, có hoạt động theo chương trình, điều lệ, thể lệ. Mặt trận của phong trào là sự liên hiệp hành động trong từng phong trào, giữa một bên là Đảng Cộng sản - người đề xướng và lãnh đạo phong trào, và một bên là các tổ chức quần chúng, các đảng phái, các cá nhân ngoài Đảng Cộng sản. Nó chỉ mang tính tổ chức khi có quyết nghị liên hiệp hành động trong phong trào, khi phong trào chấm dứt thì tính tổ chức cũng mất đi. Với các chia như vậy, Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương là mặt trận của phong trào. Xem: Hoàng Hồ: “Bàn thêm về bài: “Tìm hiểu quá trình hình thành và phát triển của Mặt trận Dân tộc Thống nhất Việt Nam” của ông Văn Tạo”, *Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử*, số 5 -1959

*Bài viết là sản phẩm của nhiệm vụ khoa học: “Mặt trận Dân chủ Thống nhất Đông Dương, 1938-1939”.